

Új megyék, új lapok

Legyek szubjektív? De hiszen nem is tudok más lenni, amikor két új lapról, a *Hargitáról* és a *Megyei Tükörről* írok. Csíkban és Sepsiben járva, az újságok szerkesztőivel beszélgetve, minduntalan saját pályakezdésem jutott eszembe. És sok újság, szerkesztő, író indulása húsz-egynéhány évvel ezelőtt. Mert a két lap most éli „hőskorát” — mint mi annak idején —, s ugyancsak meglehetősen furcsa körülmények között. Az egyiket Csíkban szerkesztik, de Marosvásárhelyt nyomják, a másikat Sepsiszentgyörgyön írják, de Brassóban állítják elő, a munkatársak java része diákothonokban, tömegszállásokon lakik, étkezdében kosztol, keveset alszik, sokat van úton a terep—szerkesztőség—nyomda háromszöge közt, mindnyájan rengeteget dolgoznak; írnak verset és riportot, vezércikket és színírálatot, beszédeket, jelentéseket fordítanak románról magyarra és magyarról románra a két testvérnap, a *Cuvînt nou* és az *Informația Harghitei* szerkesztőivel együttműködve, de bírják a munkát, mert fiatalok, mert keményen nekiveselkedtek, teli vannak lelkesedéssel, bizakodással, reménykedéssel, nagyotakarással és... és aki hallgatja őket, ugyancsak bizakodással töltődik, mi több, meggyőződéssel afelől, hogy Hargita és Kovászna megyében ezek a lapok a társadalmi mozgás, szellemi erjedés igaz gerjesztőjévé válnak.

De minden hasonlat sántít — ez öreg igazság. E fiatalok munkáját sem lehet pontosan a húsz évvel ezelőttihez hasonlítani. Kik dolgoztak akkor a lapoknál? Egy-két tapasztalt szerkesztő és temérdek kezdő, a kultúrával, írással alig-alig ismerkedő fiatal munkás meg egy-két diák. A mai, új megyei lapok szerkesztői azonban egyetemet végeztek, néhányuk pár évig tanított, mások már verseket, novellákat közöltek központi és helyi lapokban, némelyiknek kötete is jelent meg. Szóval, nem annyira kezdők. Jogos hát az önbizalmuk, nekirugaszkodásuk hevessege. Még a nagy hangjuk is. Van hozzá fedezetük: a műveltségük, íráskészségük. Többen közülük most teszik le az államvizsgát a kolozsvári magyar irodalmi tanszéken, mégpedig publicisztikai témából.

Kell is mindez, mert felsorolni is sok, mennyi a tennivalójuk, mi mindent várnak tőlük. Olvasom a *Megyei Tükör* első számában a körkérdésre adott válaszokat, mit vár a laptól az olvasó. „Írjanak sok riportot az emberek örömeiről és gondjairól... bátor, elvszerű szókimondást várok”. — „Olyan rovatot is, amelyben rólunk, fiatalokról, nekünk írnának.” — „A lap foglalkozzon a köztulajdon elleni vétségek, lopások vagy éppen gyilkosságok krónikájával...” — „Ha a divatról írnak, ne feledkezzenek meg a leánykaruha- és kötöttblúz-mintákról sem...” — „Meg szeretném mondani, hogy Málnásfürdő népszerűsítését is várom a laptól.”

Mindezt pedig az egyelőre hetenként megjelenő laptól várják. Hanem a sokféle igény nagyon is érthető. Hogy mennyire szükséges és időszerű volt az új közgazgatási beosztás, azt ezen a tájon igen-igen sok minden bizonygatja. A két új megye létrejötte tavaszi reménységfakadást indított el, s ma Borszékától le a Bodzaszorosig és a Sóvidéktől Gyímesig, mindenki vár valamit, jobbat, ésszerűbbet, mint ami eddig volt. És e várakozás élesztésében kétségtelenül része van az új lapok létrejöttének is. Mert az új igények egyik megfogalmazása így szól: Brassó is, Marosvásárhely is kissé messze esik innen (nemcsak földrajzilag), így hát a mi gondjainkkal ezidáig nem foglalkoztak eleget, hozzánk ritkán jöttek, rólunk keveset írtak.

No, az új lapok sok sürgős tennivalóik közt talán épp ennek az óhajnak tesznek eleget legelőször. „Itt élünk, ezek vagyunk mi, ismerjük meg önmagunkat“ — vallja Albert Antal, a *Hargita* főszerkesztője, s e felfogás szellemében riportok jelentek meg sűrűn a lapban Parajdról és az alsíki mezőkről, az Úz völgyéről és Tusnádfürdőről. Ez az ismerkedés pedig nagyon is kell. Sok-sok kitüntetett munkás, kiváló gazda, jeles orvos, mérnök és tanító először látja nyomtatásban a nevét, a távolesk falvakban most jár először újságíró, s mindez örömmel tölti el az embereket.

De egyesek meghatottságán túl a két megye alapos felmérése más miatt is régóta időszerű. Önmagukról, szomszédaikról, szűkebb pátriájukról olvasnak az emberek, s ez erősíti a szülőföld iránt érzett szeretetet, az ott élő románok, magyarok és mások együvértartozásának érzetét, és kifejleszt bizonyos fokú kollektív önismeretet, kérdések sorára ad választ; íme, ilyen földrajzi-gazdasági adottságokkal rendelkezünk, erre képes ezen a tájon a nép, ilyen meg olyan irányban fejtsünk hát ki erőfeszítést. És a józan, reális, illúzióktól mentes, de ugyanakkor serkentő áttekintés — valljuk csak be — nagyon is szükséges ezen a tájon, ahol annyi vihar söpört át a századok folyamán, ahol oly sok vezető olyan sokat ígért és oly keveset hajtott végre, s ahol a realizmus nemritkán keveredett a hőbörgéssel, álmok kergetésével.

Hanem ez a felmérés — ahogy az írások olvastán kiderül — egyelőre inkább felderítő jellegű, puhatolódzó ismerkedés. Ritkán hatol mélyre. Igazságtalanok volnánk azonban, ha ezt csupán a szerkesztők fiatal korával és „újdondász“ voltával magyaráznók. Sok függ az írások fogadtatásától is. E tekintetben pedig az olvasók is kissé kezdők, újdondászok. Olykor meg inkább régiesek. Vidékiesek. A *Megyei Tükör* például szatirikus hangon írt a sepsiszentgyörgyi utcák szennyezettségéről, egy-két iszákos, korrupt falusi tanácsi alkalmazottról vagy a szövetkezeti demokrácia megsértéséről. És a válasz? Az üdvözlő levelek, egyetértést kifejezők között akadt ilyen megfogalmazású is: „...ez azért már sok... így mégsem lehet írni... ki ez az XY, hogy így merészel engem kritizálni?...” Dali Sándor, a főszerkesztő pedig jó néhány érintett félnek kellett hogy megmagyarázza: a pártsajtó egyik feladata az elvszerű, építő jellegű bírálat.

No de, csak ennyi baj legyen...

A széles olvasóközönség reagálására ugyanis épp ellenkezőleg, más jellemző: a bizalom. Az elmúlt hónapokban gyermekküldöttségektől agg nyugdíjasokig sokszázan keresték fel a szerkesztőségeket személyesen vagy levélben. És nem csupán egyéni kérésekkel, panaszokkal — ami kézenfekvőbb ugyebár —, hanem érdekes javaslatokkal, tervekkel, elképzelésekkel, amelyek mind a környék felvirágozta-

tását célozzák. A két lap egyik meglepő, örvendetes felfedezése: mennyi itt a szunynyadó erő és a tehetséges, a közösségért dolgozni vágyó ember. Jelentkeztek a szerkesztőségekben földrajztanárok és amatőr geológusok, akik sok évi kutatás alapján ásványok jelenlétét tanúsítják, orvosok, akik eddig ki nem aknázott borvízforrások, gázkigőzölgések gyógyító erejét igazolják, tanítók, akik dalokat, balladákat, orvosló eljárások kísérő mondókáit jegyezték fel, aztán gazdálkodók és erdészek, fafaragók és fazekasok érdekes eljárásaikkal, figyelemre méltó meglátásaikkal. A szerkesztőknek pedig, akarva nem akarva foglalkozniok kell folklórral és geológiával, erdészettel és balneológiával. Becsületükre legyen mondva, valóban sok mindennel foglalkoznak. A legjellemzőbb vonásuk talán az, hogy: *mindenesek*.

Ez különben sajátos, ottani jelenség. Szemben ugyanis a régi, nagy, ipari és kulturális központokkal, mint Kolozsvár, Temesvár, Brassó — ahol több sajtókiadvány jelenik meg, ahol sok művelődési intézmény működik és munkájukat megosztják —, itt a megyei lap nemcsak egy a sok között, hanem az egyedüli. Tehát sok mindenre kell figyelnie, gondolnia.

Ez pedig — végső fokon — a lapok számára kedvező, majdnem kivételes helyzetet biztosít. Mert nemcsak többféle igényt támasztanak velük szemben, és bőségesen adnak munkát a szerkesztőségnek, de nagyobb tisztelettel is tekintenek a sajtóra, s ilyen alapon e lapoknak itt fontosabb a társadalmi szerepük, a fórumjellegük, a szószóló-hivatásuk s nagyobb a népszerűségük is. A szerkesztőségekbe érkezett sokszáz levél, küldöttség, egyéni látogató is erre vall. És a példányszámuk is. A *Megyei Tükör* első számát például tízezerben nyomták. Elkelt valamennyi. A szerkesztők örvendtek, de nem áltatták magukat, úgy vélekedtek, hogy a nagy érdeklődés a szenzációnak, az elsősülöttnek szól. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a lapok első számai iránt megmutatkozó érdeklődés idővel ellankad. Ők 8 000-re taksálták a majd megállapodó szakasz megjelenési számát. Nem ez történt. Lassú növekedés következett be s ma már a 12 000-nél tartanak. Holott a lap terjesztésével nemigen foglalkoznak, s a megyében még sok a számukra „szüzföld”; népes falvak sokaságában alig egy-két példányt vesznek meg.

Más kérdés aztán, hogy a lapok miként képesek eleget tenni sokrétű feladtaiknak, mennyire felelnek meg a felfokozott várakozásnak. A szerkesztők többsége, mint már jeleztem, tanár volt, nyelveket, bölceletet, történelmet tanított. Jobbára human érdeklődésűek. Ez nem rossz. Elvégre az újságírónak elsősorban minden kérdésnek az emberi vetületéről kell írnia és nem feladata szakmai tanácsokat adnia. Nincs szükség tehát arra (amit sok lap megtett tízegynéhány évvel ezelőtt), hogy gazdászokat, vegyészeket alkalmazzanak, akikről majd kiderüljön, hogy nincs íráskészségük — ami persze nem jelenti azt, hogy jó tollforgató szakembereket ne foglalkoztassanak. A kérdés most az, hogy ezek a többségükben jó-tollú, alapos filológiai képzettségű költők, novellairók, tanárok mennyire válnak újságírókká is, milyen mértékben ismerik majd meg megyéjük valóságát, a szerkesztőségi munkamegosztás keretében számukra kijelölt pázsza mélységeit is, s mikor írnak majd olyan cikkeket, elmélkedéseket, elemzéseket, tanulmányokat, szociográfiai felvételeket, amelyek a kérdések alapos ismeretéről, a szerző teljes vértetééről valljanak és öregbítsék a lap jóhírét, növeljék hatékonyságát? ... Most azonban, amikor a szerkesztőknek még „ki se látszik a fejük” a sok sürgős munkából, nyilván korai volna sok ilyen írás után kutatni a lapokban. De a törekvésnek, a szándéknak a csiráit már kereshetjük. És meg is leljük. A *Hargita* például egyre több erkölcsi kérdést vet fel vagy tapasztaltabb írástudók elmélkedéseit közli. De mindkét lap bírálati írásai kissé a felszínen mozognak.

A *Megyei Tükör*ben jónéhány szellemesen csipkelődő, de mélyre nem ásó írást olvashatunk, a *Hargita* kritikája pedig kissé óvatos, hangfogós. A tartásosság, a komoly, szakavatott elemzés hiányzik általában az írásokból, holott épp ez növelhetné a bírálat hatékonyságát, hitelét.

A lapokhoz érkező levelek többsége panasz. Egyéni és kollektív sérelmek, évek óta megoldásra váró ügyek halogatása, basáskodások, törvénytíprás, bürokratizmus és még mi minden! Ez is kissé arra vall, amiről már szólottunk, hogy ti. a messze eső tartományi központok nem dolgoztak eléggé operatívan, a rajonok viszont csekély hatókörrel rendelkeztek. A levelek azt tükrözik, hogy ezek a körzetek bizony kissé gazdátlanok, istenhátamögöttiek voltak.

Az új megyeközpontok létesítésével viszont most gazdát nyertek, az új lapokkal meg szócsovet. Épp ezért kár, hogy a szerkesztőségekben még nincs *levelezői rovat*, nincs néhány munkatárs, akik csakis a dolgozók panaszainak, óhajainak kivizsgálásával, teljesítésével foglalkozzanak. Így aztán a levelekben jelzett bajok, gondok csupán kicsiny részének a megoldásához tudtak eddig segítséget nyújtani. Persze, nem lehet mindent egyszerre létrehozni, megoldani; itt csupán arra gondolunk, hogy az olvasók leveleiből bizalom sugárzik, s ez olyan aranyfedezet, amelyet megkülönböztetett gonddal szükséges ápolni.

Erre figyelmeztet különben pártunk Központi Bizottságának áprilisban hozott határozata, amely minden illetékes szervet arra int, hogy fokozott figyelmet fordítson a dolgozók leveleiben jelzett kérdések megoldására. Új lapnál, új vidéken pedig ez különös jelentőségű. Már most, a kezdet kezdetén úgy kell kezelnie a szerkesztőségnek a dolgozók panaszait vagy javaslatait, hogy mind az olvasók, mind az illetékes szervek lássák: a sajtónak szerepe van a kérdések megoldásában, s nemcsak tájékoztat, tudósít, nevel, hanem ha kell, ostor is, amelytől tartsanak a kiskirályok, bürokraták, törvénytörők vagy a közvagyon és magántulajdon dézsmálói.

Valaha ez a vidék híres volt bőséges népszaporulatáról, de sajnos, vezetett gyermekhalandóság dolgában is. Néhány évvel ezelőtt viszont a terhességmegszakítás öltött ijesztő méreteket ezen a tájon. Az abortusz elültása óta itt is sokat javult a helyzet. Erről azonban keveset tudunk meg a két megye lapjaiból. Általában ritkán írnak a terhes asszonyok, kisgyermekes mamák gondjairól, a bölcsődékről, óvodákról, napközi otthonokról, internátusokról, gyermekgondozó intézetekről, de a családok erkölcsi, pedagógiai kérdéseiről is, a népszaporulatról, elvándorlásról és a demográfia sok-sok kérdéséről. Holott világos, a sajtó feladata az is, hogy a kormány ilyen irányú gazdasági és szociális intézkedéseit neveléssel, atmoszféra-teremtéssel, tudatformálással is támogassa. Különösen ilyen vidéken, ahol a népmozgalmi jelenségek végletes kilengéseket, sajátos tüneteket mutattak fel a közeli és távolabbi múltban.

Nem lehet érdemlegesen írni e két megyéről, ha nem számolunk azzal, hogy iparosításuk üteme elmaradt az országostól, hogy kevés itt a jelentős üzem. E tényből ugyanis sok minden adódik. A férfiak jelentős része ingázik Brassóba, Segesvárra, Dicsőszentmártonba, mások pedig hónapokig, évekig dolgoznak távol a családjuktól a Vaskapunál, a Zsilvölgyében, Bukarestben vagy Galacon — hogy a kérdésnek csak egyik vetületét említsük. De ugyanígy problémás az apa nélkül maradó családok helyzete vagy egyes falvak lakosságának előregedése is.

A két megye lapjainak munkatársai ismerik e kérdés sok ága-bogát. Az új megyei vezetők is. Erre vall például az, hogy a szentgyörgyi lap első számának vezércikkében a megyei pártbizottság első titkára bejelenti: a közeljövőben növekszik az Olt textilüzem kapacitását, Kézdivásárhelyen keményítőüzemet és készruhágyárat építenek, s más objektumok lennek otthonra Kovásznán, Úzomban, Dálnokon. Hargita megyében bővül a szentsimoni keményítőgyár, a vaslábi dolomitbánya, épül már a székelyudvarhelyi cérnagyár, korszerűsítik, gyarapítják a szeredai nyomdát. Mindez örvendetes dolog, de még sok idő kell ahhoz, hogy a megye dolgozói „saját házuk táján“ keressék meg a kenyerüket és a káros ingázást, vándorlást minimálisra csökkentsék.

Addig is mit lehessen tenni? — vetették fel a kérdést a lapok kezdettől fogva. Mi az, ami a leghamarabb hoz pénzt a konyhára? Jól fogta meg a dolog végét a *Hargita*. Négy kérdésre összpontosítja figyelmét: turisztika, burgonyatermelés, állattenyésztés, takarmányvetőmagtermesztés. Különösen tanulságos volt a turisztikai vita. Már az is impozáns, hogy tél végén kezdődött és nyár elejéig tartott. Hónapokon át hallatták szavukat nemcsak a megyebeliek, hanem távoli tájak lakói is: városi főorvosok és alpinisták, erdészek és tanárok, nyugdíjasok és földművesek. Valóságos *népi vita* volt. És mi minden derült ki! Annyi a lehetőség, kiaknázatlan adottság, hogy nem sok befektetéssel, csupán kissé korszerűbb felfogással, jobb ügyvitellel, nagyobb gondossággal a vidék idegenforgalmi jövedelme rövid időn belül sokszorosára növekednék. Ezen túlmenően is elgondolkoztató azonban ez a vita: mire is képes a sajtó! Egy jól felvetett kérdéssel a hozzászólások, javaslatok, tervek, de bíráló észrevételeknek is milyen lavináját indítja el!

Efölött tűnődve jut eszembe egyik idős szerkesztőbarátom, aki mikor híret vett, hogy új lapok indulnak a Székelyföldön, kissé nosztalgikus-tréfásan felkiáltott: „Ha most volnék fiatal, odamennék, s a világ legjobb lapját szerkeszteném!“

A fiatal tollforgatók úgy tettek. Bukarestből és Kolozsvárról, Brassóból és Székelyudvarhelyről mentek oda, s ha nem is a világ legjobb lapjait, de mindenestre jó lapokat szerkesztenek.

Tisztelet és elismerés illeti őket.

Herédi Gusztáv

Józef Szuszkiewicz metszete